

אביק עניבה

עבודה זרה דף לג.

רש"י ד"ה אביק. לשון עניבה היא בכל התלמוד: יש לדקדק בלשון רש"י מדוע כתב עניין זה כאן אחר שכבר הוזכר כמה פעמים בש"ס ובמסכתנו עצמה כבר מוזכר ג"כ כמה פעמים, וזה המקום האחרון.

עוד יש לדקדק שזה פעם היחידה בש"ס שכותב רש"י "בכל התלמוד", ושאר פעמים שמסביר דבר שהוא בכל התלמוד כתב רש"י "בכל הש"ס".

וכן צריך להבין מדוע חשוב כאן לדעת שזה עניבה ולא קשירה, וכידוע שיש הבדל לעניין שבת בין עניבה לקשירה, שקשירה אסורה בדרך כלל ועניבה מותרת, ובפרט שרש"י עצמו בפעם הראשונה שכתוב לשון אביק במסכתנו כתב וז"ל "אלא מיבא אביק ביה. קשור ואילו קונין מידו קום חפץ לאורך עבודת כוכבים היה נותנה בזול מתוך שהוא אדוק לעבודת כוכבים וסבור כי היכי לאביקנא זה ויהיבנא כל מידי דאית לי בזול לאורך עבודת כוכבים כ"ע נמי אדוקין זה סבר אימא לעבודת כוכבים קבעינא ויהבו לי בזול ומיהו אין לבו לעבודת כוכבים ולישתרי קמ"ל: הרי שנקט לשון קשירה.

אכן הפעם הבאה שכתב בש"ס לשון אביק הוא במסכת מנחות בדף מב: גבי דרך הטלת הציצית בבגד, וברש"י ואביק להו מיבק. עונבין שחוזר ומכניס שתים הראשים בתוך הכפל ותלויין בעניבה בטלית דהכי דריש גדיל שנים גדילים תרתי משמע שהן ד' חוטין ואחר כך כופלן לשמנה: ושם הוא באמת בדרך עניבה.

הנה על הפסוק (בראשית לב פסוק כה) וַיִּתֵּר יַעֲקֹב לְבָדוֹ וַיֵּאבֶּק אִישׁ עֲמֹוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר: כתב רש"י ויאבק איש. מנחם פי' ויתעפר איש, לשון אבק, שהיו מעלים עפר ברגליהם ע"י נענועם. ולי נראה שהוא לשון ויתקשר, ולשון ארמי הוא, צתך לאביקו ביה, ואביק ליה מיבא – לשון עניבה, שכן דרך שנים שמתעלמים להפיל איש את רעהו, שחובקו וחובקו בזרועותיו. ופירשו רז"ל שהוא שרו של יעשו (בראשית רבה):

וברמב"ן איחא שם וז"ל ויאבק איש עמו ויתעפר, כך פירשו מנחם, לשון אבק, שמעלין אבק ברגליהם. ולי נראה לשון ויתקשר, ולשון ארמי הוא, צתך דאביקו ביה (סנהדרין סג), ואביקו ליה מיבא (מנחות מב), זה לשון רש"י (רש"י על בראשית ל"ב: כ"ה). ואביקה בלשון חכמים חביקה שמשו ביה הרבה, אבקתא אית ביה (מכות כג), דרגש עיולי ואפוקי באבקתא (נדרים נו), וכן אבוקה בלשונם בעבור היותה מעצים דקים חגרים וקשורים יחד, כי החי"ת תכבד בלשונם והקלו אותה לאל"ף, ופעמים רבים יבליעו החי"ת, תותך (חולין ז) במקום תחותך (זבחים נד), מסותא

(ב"מ ו) במקום מסחותא (קדושין לג), אסיתא חסיתא (שבת עז). ואפשר שיהיה ויאבק – ויחבק, כמו "ויחבקהו" (בראשית ל"ג:ד'), כי אולי פן הלשון. ומצינו "ברדים אמצים" (זכריה ו ג) כמו חמוצים, מלשון "חמוץ בגדים" (ישעיהו סג א), ואמרו המפרשים (הרד"ק) כי "וארזים במרפלתך" (יחזקאל כז כד) כמו וחרוזים, מן "צוארך בחרוזים" (שיר השירים א י), וכן אמרו במלת "ותאלצהו" (שופטים טז טז) שהוא כמו ותחלצהו, מהפך מן ותלחצהו, ושמה הוא דעת אונקלוס (תרגום אונקלוס על בראשית ל"ב:ה) שאמר "ואנשדל", וכך תרגם "וכי יפתה" (שמות כב טז) "ארי ישדל", יחבק וינשק שהוא דרך הפתוי, או שלא נודמן לו לשון ועשאו ענין תחבולה, כי כל השתדלות תחבולה וצדוד ענין. ובבראשית רבה (בראשית רבה ע"ז:ג') מי נתמלא אבק, האיש שהיה עמו, פדברי מנחם, והוא הנכון:

ולכאורה נראה בעניין השימוש בלשון אביק כשהוא בלשון מושאל על דבר רוחני כביכול על דבקותו בע"ז אין הבדל בדקדוק הלשון אם הוא קשירה או עניבה, אבל כשהוא משמש בלשון מעשי לקשור דבר גשמי אז הלשון אביק משמעותו עניבה.

נחזור לדברי רש"י כאן שסימן את דבריו על ידי הלשון השונה שנקט לא כדרכו בכל הש"ס הוא בשביל שנתבונן בדברים, ועל ידי כך נשים על לב, שבתחילת המסכת נקט לשון קשירה כשדיבר על הגוי עובד עבודה זרה כי הרי הוא קשור בקשר שאין ניתן להתירו, משא"כ כאן שמדבר בישראל מומר שיתכן ויחזור בו דיקדק לומר דאביק בביאור מדוקדק הוא "עניבה" ולא קשירה, ובפרט שבגמרא מיד איתא הלשון קשורין זה בזה גבי חבורת עובדי עבודה זרה שבאים יחד, והם לא מתפרדין, אבל ישראל אף שהוא מומר עוד יוכל לחזור בו, ובוודאי ישראל שאינו מומר שהלך לשם, וכן איתא הלשון אביק במסכתנו בדף יז ע"א במעשה דרבי אלעזר בן דורדיא שנאמר שעל ידי שהיה אביק בה טובא – בעבירה של זנות, נחשב כמינות, והוא גם כן חזר בתשובה אף שהיה אביק.

ונקט רש"י בלשונו כדרך שבא לומר "כלל" ופתח בתיבה "לשון", והוא ג"כ ע"פ דאיתא במסכתנו (נח ע"ב) א"ל אנא כדכתיב קאמינא {משלי ט-ב} טבחה טבחה מסכה יינה א"ל לשון תורה לעצמה לשון חכמים לעצמו כו',

ורש"י כתב בכל התלמוד, ולא כמו שכתב בכל מקום בכל הש"ס כי כוונתו בכל דבר הצריך תלמוד, וגם כולל בזה את הדרך שמסביר הפסוק בתורה, ולא כפי שמשיג הרמב"ן, ואולי ירמוז רש"י בלשונו דרש"י זה נראה כעין שיחת חולין דמה עניין דיקדוק הלשון כאן לומר שזה עניבה והוא כלל בכל התלמוד, אלא דזה לשון נופל על לשון על הנאמר במסכתנו (דף יט ע"ב) אמר רב אחא בר אדא אמר רב ואמרי לה אמר רב אחא בר אבא אמר רב המנונא אמר רב שאפילו שיחת חולין של ת"ח צריכה תלמוד שנאמר {תהילים א-ג} ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח, וברש"י שיחת חולין. של חכמים צריכה תלמוד כדי להתלמד לדבר כלשונם שהוא כלשון נקיה ועוסק ומרפא: עלהו. הוי דבר קל שצאילין וכתוב לא יבול כלומר לא ילך לאיבוד. ועל כן נקדק להבין לשון חכמים לשון רש"י הקדוש.

עוד גדיל נקשור לעניבה שרש"י מסביר עניין האביקה שהיא עניבה דוקא כאן שהוא מקום אחרון שמוזכר לשון אביקה כלשון מושאל והפעם הבאה בש"ס שמוזכר לשון זה הוא גבי ציצית במסכת מנחות כפי שרש"י עה"ת מציין שני לשונות מהש"ס אחד ממסכת סנהדרין המדבר ג"כ על ישראל שחטאו בע"ז, והוא הפעם הראשונה בש"ס שמוזכר לשון אביק, (לא נחשב אבקתא בנדרים בסנהדרין ובמכות דאינו לשון פעולה) , והלשון השני הוא הפעם האחרונה בש"ס גבי ציצית, והוא פלא שני ענינים אלו הם כנגד כל התורה כולה, הם המסמנים את המאבק בין יעקב לשרו של עשו, וכל הנצחון תלוי כשישראל לא חוטאים בע"ז, ומצוות ציצית שהיא כנגד כל התורה וכפי שנאמר בה (במדבר טו לט) וְהָיָה לְכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת הוֹי"ה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם, וברש"י וזכרתם את כל מצוות ה'. שְׁמַנֵּן גִּימְטוּרִיא שָׁל לִילִית שָׁשׁ מֵאוֹת, וְשָׁמוֹנֶה חוּטִין וְחִמְשָׁה קְטָרִים הָרִי תר"ג (תנחומא): וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם. כְּמוֹ "מֵתוּר הָאֶרֶץ" (במדבר י"ג); הֵלֵב וְהַעֲיִנִים הֵם מְרַגְלִים לְגוֹף, מְסַרְסְרִים לוֹ אֶת הָעֵצָרוֹת, הָעֵינַי רֹאֶה וְהֵלֵב חוֹמֵד וְהַגּוֹף עוֹשֶׂה אֶת הָעֵצָרָה (תנחומא): וכן השכר על מצוות ציצית מבטא באופן ברור את הנצחון של יעקב על עשו לעתיד לבוא וכפי דאיתא בשבת (דף לב:) אמר ר"ל כל הזהיר בציצית זוכה ומשמשין לו ב' אלפים וח' מאות עבדים שנא' (זכריה ח) כה אמר ה' [צבאות] בימים ההמה אשר יחזיקו עשרה אנשים מכל לשונות הגוים [והחזיקו] בכנף איש יהודי לאמר נלכה עמכם וגו': .